

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра германських мов і зарубіжної літератури

Дипломна робота
магістра

з теми: **"ОСОБЛИВОСТІ НАРАТИВНОГО ДИСКУРСУ В
РОМАНАХ ДЖ. М. КУТСІ"**

Виконала: студентка 2 курсу
Angb1-M17z групи
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська), додаткова
спеціальність 014 Середня освіта (Мова і
література (німецька))
Джула Марія Степанівна

Керівник:
Хоптяр А.О., кандидат філологічних
наук, доцент, доцент кафедри англійської
мови

Рецензент:
Кеба О.В., доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри
германських мов і зарубіжної літератури

Кам'янець-Подільський - 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Історико-літературні і теоретико-методологічні аспекти дослідження.....	9
1.1. Творчість Дж. М. Кутсі у науково-критичній рецепції.....	9
1.2. Наратив як дискурс: теоретичні аспекти.....	19
Висновки до розділу 1.....	32
Розділ 2. Роман "Фо" як метатекстуальний наратив.....	33
2.1. Особливості сюжетно-композиційної організації роману.....	33
2.2. Проблеми розповідання і написання "правдивої історії".....	38
2.3. Хронотоп роману як чинник його наративної структури.....	45
Висновки до розділу 2.....	62
Розділ 3. Художньо-естетична проблематика та особливості її художнього втілення в "романах про митця.....	51
3.1. Роман "Елізабет Костелло": митець у перехресних фокусах.....	51
3.1.1. Монтаж як основний наративний прийом у романі.....	51
3.1.2. Інтертекст у наративі.....	57
3.2. Особливості наративної структури роману "Володар Петербурга".....	64
3.2.1. "Точка зору" персонажа як чинник його наративної організації.....	64
3.2.2. Мотиви творчості Достоевського в романі.....	70
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Джон Максвелл Кутсі (інші варіанти написання імені українською і російською мовами – Кутзее, Кутзеє; 1940 р. н., Кейптаун, ПАР) – англomовний південноафриканський письменник, лінгвіст, лауреат Нобелівської премії 2003 року в галузі літератури, володар двох Букерівських премій (за роман "Життя і час Міхаеля К." у 1983 р. і за роман "Безчестя" у 1999 р.) та багатьох інших літературних нагород.

Творчий спадок Дж. М. Кутсі налічує тринадцять романів "Dusklands" ("Сутінкова земля", 1974), "In the Heart of the Country" ("В серці країни", 1977), "Waiting for the Barbarians" ("В очікуванні варварів", 1980), "Life & Times of Michael K." ("Життя і час Міхаеля К.", 1983), "Foe" ("Фо", 1986), "Age of Iron" ("Залізний вік", 1990), "The Master of Petersburg" ("Володар Петербурга", 1994), "Disgrace" ("Безчестя", 1999), "Elizabeth Costello" ("Елізабет Костелло", 2003), "Slow Man" ("Повільна людина", 2005), "Diary of a Bad Year" ("Щоденник поганого року", 2007), "The Childhood of Jesus" ("Дитинство Ісуса", 2013), "The Schooldays of Jesus" ("Шкільні роки Ісуса", 2016), автобіографічної трилогії ("Boyhood: Scenes from Provincial Life" ("Дитинство. Сцени провінційного життя", 1997), "Youth: Scenes from Provincial Life II" ("Юність. Сцени провінційного життя II", 2002), "Summertime" ("Літня пора", 2009)) та низки збірок літературно-критичних статей і публіцистичних есеїв.

Романну прозу письменника найбільш повно було досліджено з точки зору постколоніальної критики зарубіжними (Д. Атвелл, Л. Бейлі, С. Дюррант, М. Воган, [76; 77; 86; 111]) та російськими дослідниками (О. Ю. Анциферовою, О. О. Павловою, К. О. Струковою [4; 53; 61]) і вписано до контексту мультикультуралізму та постколоніалізму, у зв'язку з тим, що Дж. М. Кутсі є вихідцем із Південно-Африканської Республіки, колишньої колонії Великої Британії. Серед зарубіжних досліджень виокремлюються наратологічні розвідки романної творчості Дж. М. Кутсі (Л. Грехем, Б. Паррі,

Дж. Снід та ін. [90; 105; 108]), у яких акцентується увага на мовному та владному дискурсах, а також праці, присвячені вивченню жанрової природи творів (Л. Бейлі, Т. Довей та ін. [77; 85]) та проблемі співвідношення творчості Дж. М. Кутсі з художньо-естетичними парадигмами ХХ ст. (Д. Атвелл, В. Моттен, Ж.-Ф. Уейд та ін. [76; 101; 112]). У російськомовній літературній критиці на сьогодні написані дисертації К. О. Григор'євої, Н. В. Константінової, О. О. Павлової, К. О. Струкової [17; 35; 53; 61] та низка статей, зокрема О. Є. Беззубцева-Кондакова, Я. Г. Гудкової, О. М. Лагуновського, В. Б. Пригодича, Г. Г. Чащиної [8; 18; 41; 55; 72]. Дослідники звертаються до аналізу різних аспектів творчості Дж. М. Кутсі: лінгвістичних особливостей, жанрової форми творів, специфіки образів, проблематики романів. Вітчизняні літературознавці поки мало зверталися до творчості Дж. М. Кутсі; серед нечисленних розвідок можна виділити статті О. В. Кеби про жанрову специфіку роману "Володар Петербурга" та про деконструкцію мови у романі "Безчестя", а також статтю Г. І. Соболевської, яка досліджувала роман "Володар Петербурга" у вимірах імагології [33; 34; 59]. З-поміж лінгвістичних праць слід назвати дослідження Н. П. Ізотової, в яких розглянуто процеси наративного кодування, що лежать в основі ігрової поетики письменника [27; 28; 29].

Останнім часом у літературознавстві сформувалася окрема галузь знань, яка отримала назву наратології, тобто мистецтва оповіді. В ній осмислюються принципи, засоби, прийоми та форми організації оповіді в літературі. Важливу роль у наративній структурі твору відіграє така категорія, як точка зору (або фокалізація). Обґрунтуванню її значущості для всієї художньої системи твору і способів моделювання оповідних фокусів присвячені окремі монографічні дослідження [51; 66; 73]. Слід зазначити, що ця відносно нова методологія до аналізу творчості Дж. М. Кутсі поки що застосовується недостатньою мірою і несистемно. Між тим вона створює чимало цікавих і плідних перспектив дослідження його романів.

Означеними фактами зумовлюється **актуальність** пропонованої магістерської роботи.

Мета роботи – виявити основоположні принципи організації оповіді в романах Дж. М. Кутсі кінця ХХ – початку ХХІ ст (романи "Фо", "Елізабет Костелло", "Володар Петербурга") і з'ясувати ефективність їх творчого застосування в різних аспектах ідейно-сислового наповнення творів.

Досягнення цієї мети уможлиблюється завдяки виконанню таких **дослідницьких завдань:**

1) простежити основні закономірності творчої еволюції Кутсі в плані вироблення ним новаторських форм художнього відтворення дійсності і свідомості людини;

2) проаналізувати особливості співвідношення в романах різних оповідних перспектив (точок зору);

3) охарактеризувати поетико-стильові аспекти оповіді в романах письменника, звертаючи особливу увагу на те, як вони пов'язані з загальними принципами організації оповіді і як беруть участь у творенні специфічної оповідної системи текстів;

4) дослідити специфіку романної оповіді на рівні нарративних стратегій автора, включаючи співвідношення мовлення автора, оповідача, і героїв.

Об'єктом дослідження є, як зазначено вище, три романи письменника, написані в останні десятиліття ХХ і на початку ХХІ століть – період найбільшої творчої активності письменника.

Предметом дослідження в магістерській роботі стали такі сторони нарративної структури романів Кутсі, як своєрідність сюжетно-композиційної та хронотопної організації роману, зокрема, співвідношення різних оповідних планів і перспектив (точок зору), роль мотиву в організації оповіді, мовно-стилістичні аспекти оповіді в їх нарративних аспектах.

Теоретико-методологічну базу дослідження складають праці з теоретичної поетики, зокрема дослідження в галузі наратології та близьких

до неї галузей філологічного знання – дискурсу, сюжетології, мотивності, хронотопу [3, 17, 25, 30, 45, 57].

Застосування цілої низки термінів, що неоднозначно трактуються в сучасному літературознавстві, потребує їх короткого пояснення.

Поняття "поетика" вживається в роботі у значенні "сфера літературознавчих знань, що обіймає принципи побудови літературних творів та системи естетичних засобів, які в них використовуються". Розрізняють поетику загальну (або теоретичну), поетику історичну та поетику часткову (або описову чи мікропоетику), які пов'язані між собою відношення доповнюваності. Якщо теоретична поетика розробляє систему літературознавчих категорій і дає їх понятійно-логічний аналіз, через який виявляється система самого предмета (художньої літератури), то історична поетика вивчає походження та розвиток цієї системи, а мікропоетика займається описом художніх елементів конкретного літературного твору та дослідження їх системної організації. В останньому випадку на базі історичної та теоретичної поетики уможливується створення авторської "моделі" – індивідуально-специфічної художньо-естетичної системи того чи іншого твору [69, с.13-15]. У даній магістерській роботі аналізується саме така система, а необхідним теоретичним підґрунтям аналізу нарративних стратегій у романістиці письменника є засади теоретичної та історичної поетики.

Сюжетологія – термін теоретичної поетики, яким позначається вся сукупність понять, що розкривають наповненість твору подіями, особливості їх введення в текст (аспект оповіді про події), зв'язок подій з характерами, мотивами тощо. Для розуміння своєрідності сюжетів у творах модерністського спрямування особливо важливим є розрізнення сюжету і фабули: "'фабула" – це послідовність подій, як вони відбуваються, а "сюжет" – це та послідовність, в якій їх розташовує автор..." [69, с.182]. У сюжеті

безпосередньо виявляються характери героїв твору, а сюжет рухається їх стосунками.

Фундаментальним для наратології є поняття мотиву. В новітній літературі мотив “спрацьовує” уже не тільки у відносно вузькій сфері сюжетності, де йдеться про повторювання в рамках одного тексту чи декількох однієї і тієї самої теми чи образу (про це переконливо писав у середині XIX ст. О.М. Веселовський), але поширює свою дію практично на всі рівні змістовно-формальної цілісності художнього тексту. В даний час загально визнаним показником мотиву вважається його відносно часте фігурування в тексті. “У ролі мотиву, – пише Б. Гаспаров, – у творі може виступати будь-який феномен, будь-яка значеннєва “пляма” – подія, риса характеру, елемент ландшафту, будь-який предмет, вимовлене слово, фарба, звук і т.д.; єдине, що визначає мотив, – це його репродукція в тексті, так що на відміну від традиційного сюжетного оповідання, де заздалегідь більш-менш визначено, що можна вважати дискретними компонентами (“персонажами” чи “подіями”), тут не існує заданого “алфавіту” – він формується безпосередньо в розгортанні структури і через структуру” [Цит. за: 69, с.130-131].

В романах Дж. М. Кутсі створюється цілий комплекс, система розповідних мотивів – повторюваних елементів тексту, які виступають одним із чинників художньої цілісності твору, викликаючи в пам’яті читача попереднє згадування того чи іншого елемента і всього, що з ним було пов’язано.

Теоретико-методологічне значення магістерської роботи добачається в тому, що в ній проаналізовано складні за своїми формально-змістовими ознаками художні твори із застосуванням новітніх технологій структурно-нاراتологічного характеру і запропоновано оригінальне трактування ряду специфічних нарративних особливостей романів Дж.М. Кутсі, які досі не знайшли в літературознавстві однозначної інтерпретації.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані під час творчості Кутсі у вищих навчальних закладах і в школі, а також при дослідженні специфіки наративної організації літературних творів постмодерністської доби.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, в кожному з яких послідовно реалізується одне із зазначених вище завдань роботи, висновків і списку використаних джерел (113 найменувань, із них 40 – іноземними мовами). Обсяг основного тексту роботи – 93 сторінки.

ВИСНОВКИ

Вивчення особливостей нарративних аспектів прози Дж. М. Кутсі на прикладі романів "Фо", "Елізабет Костелло", "Володар Петербурга" дозволяє зробити такі висновки.

Історіографічний огляд досліджень творчості письменника засвідчує той факт, що проблеми поетики романів письменника, зокрема специфіка розроблених автором нарративних стратегій, досі залишаються недостатньо вивченим аспектом його творчості, як у західному, так і у вітчизняному літературознавстві.

Наратологічний підхід до аналізу літературно-художніх творів є одним із магістральних напрямів розвитку сучасного філологічного знання. Основним його принципом є розуміння тексту як комунікативного процесу, рівноправними учасниками якого є наратор, персонаж і реципієнт. Тому в процесі аналізу особливостей нарративної структури твору акцент робиться на з'ясуванні того, як співвідносяться голоси розповідача і персонажа, хто і кому розповідає, хто і як сприймає; хто бачить, з якої фізичної чи психологічної перспективи, як змінюється фокус бачення і розповіді. Саме такі аспекти художньої структури романів Дж.М. Кутсі розглянуті в даній магістерській роботі.

Вже один із перших творів письменника – роман "Фо" – має вигадливу розповідну структуру. Цей твір має складну нарративну структуру. Розповідь ведеться від імені Сьюзен Бартон, яка рік прожила на острові з Робінзоном і П'ятницею і після смерті Крузо шукає в Лондоні письменника, щоб із його допомогою оприлюднити "правдиву історію" про їхнє життя на острові. Однак у "містера Фо", з яким вона знайомиться, інше бачення "правдивості" літератури: щоб твір був цікавий для читача, "реальна історія" має збагатитися фантазією митця.

Дискусії Сьюзен і містера Фо стають у романі опосередкованим осмисленням проблеми стосунків літератури і мистецтва. Дискурсивний вимір цієї проблеми забезпечується характером розгортання наративу. Перша частина роману – "фактологічна" розповідь Сьюзен, адресована "містеру Фо". Переказуючи історію Крузо, вона робить присутнє застереження щодо ненадійності його розповіді. Друга частина – серія листів Сьюзен до письменника, в яких вона веде з ним уявний діалог (зворотні репліки кореспондента при цьому або вгадуються, або певним чином інтерпретуються авторкою). Предметом цього діалогу є доповнення, коментарі, "версії" історії Робінзона і її власного життя, що виконують різноманітні метатекстові (авторerefлексивні) функції. У третій частині роману дискусія продовжується у форматі безпосереднього діалогу персонажів. Четверта ж частина (сон-видіння Сьюзен) переводить розповідь у сферу "можливого". Метатекстові елементи в романі виявляють, по-перше, неминуче розходження "історії" і "нарративу" ("події розповіді" і "події розповідання"); по-друге, через них деконструкції зазнає сама ідея розповісти "правдиву історію".

Кожний персонаж у різні моменти розгортання тексту виступає і наратором, і наратором й по-своєму актуалізує проблему достовірності розказуваного, самої можливості "правдивої розповіді". Так, Сьюзен неодноразово повторює, що її розповідь, залишаючись чистою правдою, не передає сутності цієї правди, неминуче втрачає щось найголовніше, приховане в глибинах самого життя, таке, що людина лише інтуїтивно прозирає.

Окрім того, що Кутсі трансформує сюжет і хронотоп історії Робінзона, він вносить суттєві корективи у сутність характерів, життєвих позицій і навіть конкретних обставин їх тілесного буття. Особливо це стосується П'ятниці, який у варіанті Кутсі позбавлений можливості говорити через відрізаний язик. Хоча Робінзон повідомляє Сьюзен, що чорношкірий юнак

потрапив до нього вже в такому стані, окремі деталі і недомовленості в історії, викладеній Робінзоном, змушують її сумніватися в цьому. У неї навіть виникає підозра, що саме Робінзон був тим, хто вчинив таку наругу над П'ятницею, більше того: через специфічну пасивність чорношкірого вона вважає, що він був позбавлений не тільки язика, а й дітородного органу.

Без'язикість П'ятниці має в романі принциповий символічний смисл. Сьюзен говорить про те, що без слова (голосу) чорношкірого розповідь про Робінзона неминуче буде неповною, "неправдивою". Тому вона наполегливо шукає засобів вирішення цієї проблеми – отримати хоч якусь інформацію від П'ятниці. Для цього вона починає вчити його грамоті. Однак "уроки письма" виявляються малопродуктивними – П'ятниця демонструє повну нездатність до навчання: 'All my efforts to bring Friday to speech, or to bring speech to Friday, have failed'. Сьюзен і Фо висувають різні версії на пояснення такої ситуації. Жінка схильна вважати, що літери – це "дзеркала" слів, що вимовляються, і, мабуть, П'ятниця взагалі не мав поняття про мову. Натомість Фо вважає, що "на письмі зовсім не лежить фатальна тінь усного мовлення". Йому як письменнику добре відомо, що слова почасти "самі лягають на папір", народжуються "з глибин мовчання". Розмова між персонажами переростає в дискусію про походження Слова. Фо, на відміну від Сьюзен, яка жорстко прив'язує писемне мовлення до усного, переконаний, що Божественне походження світу передбачає найрізноманітніші варіанти письма поза мовленням.

Істотним елементом розповіді в романі є те, що Робінзон не вів на острові щоденника. Як відомо, для Робінзона у романі Дефо ведення щоденника мало дуже велике значення; так само важливим є щоденник для Робінзона з роману М.Турньє "П'ятниця, або Тихоокеанський лімб". З приводу відсутності письмових свідчень про життя на острові Сьюзен постійно нарікає, пробуючи самотійно, хоч і на основі розповідей Робінзона, змоделювати життя на острові до її прибуття туди.

Дискусії Сьюзен і містера Фо стають у романі опосередкованим осмисленням проблеми стосунків літератури і мистецтва. Дискурсивний вимір цієї проблеми забезпечується характером розгортання наративу. Перша частина роману – "фактологічна" розповідь Сьюзен, адресована "містеру Фо". Переказуючи історію Крузо, вона робить присутнє застереження щодо ненадійності його розповіді. Друга частина – серія листів Сьюзен до письменника, в яких вона веде з ним уявний діалог (зворотні репліки кореспондента при цьому або вгадуються, або певним чином інтерпретуються авторкою). Предметом цього діалогу є доповнення, коментарі, "версії" історії Робінзона і її власного життя, що виконують різноманітні метатекстові (авторerefлексивні) функції. У третій частині роману дискусія продовжується у форматі безпосереднього діалогу персонажів. Четверта ж частина (сон-видіння Сьюзен) переводить розповідь у сферу "можливого".

Таким чином, історія Робінзона Крузо у версії Кутсі не просто доповнюється "можливими" сюжетними перипетіями і персонажними співвідношеннями, але набуває характерного для постмодерної літературної ситуації виміру невизначеності, неостаточності, проблематизації стосунків літератури і дійсності.

Усі романи Дж. М. Кутсі проблематизують стосунки мистецтва і дійсності; в кожному тексті, хоч і по-різному, акцентується на процесі творення художнього світу. При цьому від роману до роману роль і функції авторerefлексивного коментування змінюються. Якщо у "Володарі Петербурга" романіст "Достоевський" розмірковує над загальними проблемами творчості, то у романі "Фо" предметом рефлексії стає добре відома, але в абсолютно новому світлі представлена історія Робінзона Крузо. У романі "Елізабет Костелло" авторerefлексія набуває тотального характеру. Головна героїня-письменниця намагається осмислити як загальні історичні

долі літератури, так і творчість окремих письменників, і свій власний творчий набуток.

Наративна структура роману "Елізабет Костелло" визначається переплетенням трьох планів розповіді: 1) подій та обставин особистого і творчого життя письменниці Елізабет Костелло; 2) автокоментування авторкою своєї творчості і книг інших письменників, включаючи реальних (наприклад, Дж. Кітс, Дж. Джойс, Ф. Кафка) і вигаданих (Емануель Егуду, Пол Вест); 3) потойбічного (можливо, оніричного чи творчо-фентезійного) світу.

У романів "Володар Петербурга" наратив організований відповідно до специфіки творчої свідомості головного героя – Достоевського і ключовим моментом у процесі створення тексту, який читач ідентифікує як роман "Біси". Сюжетно-композиційна структура твору задається переплетенням мотивів гри, смерті, бісовщини й пошуку, які підпорядковані й тісно пов'язані в романі з лейтмотивом творчості. Мотив гри алюзивно відсилає до азартних ігор, хворобливого потягу Ф. М. Достоевського, і акторської гри, у якій герой-Достоевський виступає і актором, і режисером.

Отже, наративна структура розглянутих романів Дж. М. Кутсі є типологічно спорідненою, що зумовлено центральною метатекстуальною наративною стратегією автора – розповіддю про створення роману, головним героєм якого є митець, і проблематизованим описом творчих процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверинцев С. Софія – Логос: словник / 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Дух і літера, 2004. – 640 с.
2. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доповн. Львів: Літопис, 2001. 832 с.
3. Анциферов Н. П. Душа Петербурга. Петербург Достоевского. Быль и миф Петербурга. Москва: Канон, 1991. 556 с.
4. Анциферова О. Ю. Литературная саморефлексия и проблемы ее изучения // Вестник Ивановского государственного университета. Серия "Филология". 2000. Вып. 1. С. 5 – 16.
5. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика: пер. с фр., ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. Москва: Прогресс, 1989. 616 с.
6. Бахтин М. М. К исторической типологии романа // Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. С.188 – 198.
7. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Худож. лит., 1975. 504 с.
8. Беззубцев-Кондаков А. Е. Двусмысленность пустыни. Про творчество Дж. М. Кутзее [Электронный ресурс]: Топос. 2009. URL: <http://www.topos.ru/article/6548> (дата звернення 23.04.2016)
9. Бержайте, Дагне. Посвящение отцам, или Диалог с русской литературой (Дж. М. Кутзее. Осень в Петербурге) / Дагне Бержайте // LITERATŪRA. Research journal for Literary Scholarship. 2009. No 2. Vol. 51. С. 21-34.
10. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / пер. с фр. С. Н. Зенкина. Москва: Добросвет, 2000. 387 с.
11. Бочкарева Н. С. Роман о художнике как "роман творения" в литературе Западной Европы и США конца XVIII – XIX вв.: генезис и

поэтика: автореф. дисс. ... доктора филол. наук: спец. 10.01.03 – Западноевропейская литература. Москва, 2001. 32 с.

12. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы / Й. Брокмейер, Р. Харре // Вопросы философии. – 2000. – №3 – С. 29-42.

13. Волгин И. Из России с любовью? Русский след в западной литературе / Игорь Волгин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/inostran/1999/1/volgin.html>

14. Висоцька Н. О. Єдність множинного. Американська література кінця ХХ – початку ХХІ ст. у контексті культурного плюралізму: монографія. Київ, 2010. 456 с.

15. Гаспаров Б.М. Литературные лейтмотивы. Очерки по русской литературе ХХ века. Москва: Наука. Издательская фирма "Восточная литература", 1993. 304 с.

16. Гатальська С.М. Наратив як особлива епістемологічна реальність / С.М. Гатальська // Вісник Міжнародного Соломонового університету. – К., 2002. – № 8. – С.24-31.

17. Григорьева К. А. Автобиографическая трилогия Дж. М. Кутзее: жанровое своеобразие: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья. Саратов, 2014. 194 с.

18. Гудкова Я. Г. Трансформация романа-эссе в творчестве Дж. М. Кутзее // Метаморфозы жанра в современной литературе: сбор. науч. статей / под ред. Соколовой Е. В., Пахсарьян Н. Т. Москва: ИНИОН РАН, 2015. С. 161 – 168.

19. Деррида Ж. О грамматологии / перевод Н. Автономовой. Москва: Ad Marginema, 2000. 512 с.

20. Дефо Д. Счастливая куртизанка, или Роксана: роман. СПб.: Азбука, 2014. 480 с.

21. Достоевский Ф. М. Собрание сочинений в 7 т. Т. 4. Бесы: роман. Москва: Лексика, 1994. 656 с.
22. Достоевский Ф. М. Собрание сочинений в 7 т. Т. 2. Преступление и наказание: роман. Москва: Лексика, 1994. 640 с.
23. Женетт Ж. Повествовательный дискурс // Ж. Женетт. Фигуры. В 2-х томах. Т. 2. Москва: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. 472 с.
24. Залесова-Докторова Л. Мир Джозефа Максвелла Кутзее [Электронный ресурс] / Звезда. 2004. №3. URL: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2004/3/dok10.html> (дата звернення 10.06.16)
25. Зусева-Озкан В. Б. Историческая поэтика метаромана: монография. Москва: Intrada, 2014. 488 с.
26. Ильин И. П. Постмодернизм. Словарь терминов. Москва: ИНИОН РАН – Интрада, 2001. 384 с.
27. Изотова Н. П. Ігрова тональність романів Дж. М. Кутзее: психонаративні коди // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика: збірн. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2015. Вип. 23. С. 161 – 165.
28. Изотова Н. П. Метафікціональна гра в ракурсі когнітивного дейксису (на матеріалі романів Дж. М. Кутзее) // Studia Philologica: збірн. наук. праць. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. Вип. 6. С. 71 – 75.
29. Изотова Н. П. Семантика психонаративу в контексті сюжетотворення (на матеріалі романів Дж. М. Кутзее) // Наукові записки. Серія: Філол. науки (мовознавство). Кіровоград: видавництво Лісенко В.Ф., 2015. Вип. 138. С. 331 – 334.
30. Кабанова И. В. Война в раннем творчестве Дж. М. Кутзее // Литература и война: век двадцатый: сборн. статей к 90-летию Л. Г. Андреева / под ред. О. Ю. Пановой, В. М. Толмачева. Москва: МАКС Пресс, 2013. С. 275 – 285.

31. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. Москва: Политиздат, 1990. 415с.
32. Кеба О. В. Проблематизація вербального спілкування як ключовий концепт художньої системи роману Дж. М. Кутсі "Безчестя" // Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8–9 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 131 – 133.
33. Кеба О. В. Роман Дж. М. Кутсі "Володар Петербурга" як фікційна біографія // Питання літературознавства / Problems of Literary Criticism. 2017. № 96. С. 71 – 93.
34. Коловерова И. Г. Относительная реальность в романе Сервантеса "Дон Кихот" // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство. 2011. Вип. 2(2). С. 13 – 19.
35. Константинова Н. В. Лингвистические особенности прозы Дж.М. Кутзее: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 – германские языки. СПб., 2009. 20 с.
36. Корнилова Е. В. Дефо Д. Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо [Электронный ресурс] / Русский филологический портал. Москва, 1982. С. 319 – 327. URL: <http://www.philology.ru/literature3/kornilova-82.htm> (дата звернення 04.03.16)
37. Корольова А. В. Типологія наративних кодів інтимізації в художньому тексті / А.В. Корольова. – К.: Київський національний лінгвістичний ун-т, 2002. — 267 с.
38. Кройчик Л. Е. Свобода повествования или свобода мысли // Российская журналистика: смена приоритетов. Воронеж: ВорГУ, 1995. 65 с.
39. Кутзее Дж. М. Осень в Петербурге: роман / пер. с англ. С. Ильина. Москва: Эксмо, 2010. 320 с.

40. Кутзее Дж. М. Дневник плохого года: роман / пер. с англ. Ю. Фокиной. Москва: АСТ: Апрель, 2011. 349 с.
41. Лагуновский А. М. Образ Федора Достоевского в повести Дж. М. Кутзее "Осень в Петербурге" [Электронный ресурс] / Официальный сайт А. М. Лагуновского. URL: <http://lagunovskij.ucoz.ru> (дата звернення 16.02.18)
42. Лексикон загального та порівняльного літературознавства: словник / гол. ред. А. Волков. Чернівці: Буковинський центр гуманістичних досліджень; Золоті литаври, 2001. 634 с.
43. Лексикон нонклассики. Художественно-эстетическая культура XX века / под. общ. ред. В. В. Бычкова. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЕН), 2003. 607 с.
44. Лихачев Д. С. Поэтика художественного пространства // Поэтика древнерусской литературы. Москва: Наука, 1979. С. 235 – 351.
45. Літературознавча енциклопедія: у 2-х т. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ "Академія", 2007. 624 с.
46. Логический анализ языка: Противоречивость и аномальность текста: [Сб. ст.] / АН СССР, Ин-т языкознания; Отв. ред. Н. Д. Арутюнова — М. : Наука, 1990. — 278 с.
47. Лотман Ю. М. Текст в тексте // Труды по знаковым системам / ученые записки Тартуского гос. ун-та. Тарту, 1981. С. 30 – 42.
48. Макарова И. С. Мифопоэтический образ корабля в романе Д. Дефо "Приключения Робинзона Крузо" // Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика. Воронеж, 2015. №4. С. 40 – 44.
49. Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2 т. Т. 1 / под ред. С. А. Токарева. Москва: Советская энциклопедия, 1980. 671 с.
50. Михайлов А. В. Роман и стиль // Язык культуры. Москва: Языки русской культуры, 1997. 912 с.

51. Михайлюк Н. І. "Роман про митця" в англійській літературі кінця XIX – початку XX століття. Наративні стратегії [Електронний ресурс] / Modern directions of theoretical and applied researches: матеріали науково-практичної конференції, 19-30 Березня 2013 р. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-113/literary-criticism-113/17030-113-0787> (дата звернення 10.12.2017)
52. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика. Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. 347 с.
53. Павлова О. О. Категорії "історія" і "пам'ять" в контексті постколоніального дискурсу (на прикладі творчості Дж. М. Кутзее і К. Исигуро): автореф. дисс. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.03 – література народів країн зарубіжжя". Москва, 2012. 20 с.
54. Пригодич В. Б. "Бесчестье" "Осени в Петербурге", или "Безнравственное безволие" [Електронний ресурс] / Лебедь. 2004. № 396. URL: <http://www.lebed.com/2004/art3927.htm> (дата звернення 13.02.18)
55. Рикер П. Герменевтика. Етика. Політика. (Московские лекции и интервью). – М. : Наука, 1995. – 160 с.
56. Саїд Е. Культура й імперіалізм / пер. з англ. В. Шовкун. Київ: Критика, 2007. 608 с.
57. Сервантес М. Дон Кихот: роман. СПб: Эксмо, 2014. 980 с.
58. Силантьев И.В. Поэтика мотива. М.: Языки славянской культуры, 2004. 296 с.
59. Соболевська Г. І. "Російська тема" у романі Дж. М. Кутзее "Осінь у Петербурзі" // Волинь філологічна: текст і контекст. Луцьк: Волинський університет імені Лесі Українки, 2011. С. 212 – 218.
60. Стовба А. С. Уильям Голдинг: поэтика и проблематика "открытого произведения": монографія. Харьков: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. 216 с.
61. Струкова Е. А. Образ творческой личности в творчестве постколониальных писателей Дж. М. Кутзее и С. Рушди: дисс. ... канд. філол.

наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья. Москва, 2016. 215 с.

62. Ткачук О. Наратологічний словник / Олександр Ткачук. – Тернопіль : Астон, 2002. – 173 с.

63. Толкачев С. П. Мультикультурный контекст современного английского романа. Москва: Моск. пед. гос. ун-т, 2003. 56 с.

64. Топоров В. Н. Пространство и текст // Текст: семантика и структура. Москва: Худ. лит., 1983. 234 с.

65. Тынянов Ю. Н. Поэтика. История литературы. Кино. / Подг. изд. и комментарии Е. А. Тоддеса, А. П. Чудакова, М. О. Чудаковой Москва: Наука, 1977. 574 с.

66. Тюпа В. И. Нарратология как аналитика повествовательного дискурса. Тверь: Твер. гос. ун-т, 2001. 58 с.

67. Успенский Б. А. "Точка зрения" в плане пространственно-временной характеристики // Поэтика композиции. СПб: Азбука, 2000. С. 100 – 138.

68. Фокин, Павел. Достоевский без глянца / Павел Фокин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.informaxinc.ru/lib/dostoevsky/fokin/>

69. Хализев В. Е. Теория литературы В.Е. Хализев. – М. : Высшая школа, 1999. – 398 с.

70. Храмцев Д. В. Роман Дж. М. Кутзее и Достоевский [Электронный ресурс] / Самиздат. 2009. URL: http://zhurnal.lib.ru/h/hramcew_d_w/6789944.shtml (дата звернення 13.03.18)

71. Чащина А. Г. Кутзее, писатель-космополит... [Электронный ресурс] / NextGen. 2009. URL: http://gazeta29.ru/nextgen/detail_articles/polka/index.php?ELEMENT_ID=1328 (дата звернення 13.03.18)

72. Шатин Ю.В. Архетипические мотивы и их трансформация в новой русской литературе. "Вечные" сюжеты русской литературы: ("блудный сын" и другие). Новосибирск, 1996. С. 29-30.

73. Шмид В. Нарратология. Москва: Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
74. A Companion to the Works of J. M. Coetzee / edited by Timothy J. Mehigan. New York: Camden house, 2011. 257 p.
75. Attridge D. J. M. Coetzee and the Ethics of Reading: Literature in the Event. Chicago: University of Chicago Press, 2004. 240 p.
76. Attwell D. The Life and Times of Elisabeth Costello: J. M. Coetzee and the Public Sphere // J. M. Coetzee and the Idea of the Public Intellectual / ed. by J. Poyner. Ohio: Ohio University Press, 2006. P. 25 – 42.
77. Bailey L. Altering a Legacy: Rewriting Defoe in J.M. Coetzee's *Foe*. Hamilton: McMaster University MASTER OF ARTS, 2012. 108 p.
78. Brenna M. M. Queer Democracy: J. M. Coetzee and the Racial Politics of Gay Identity in the New South Africa // Journal of Commonwealth and Postcolonial Studies. Spring, 2003. № 1. Vol. 10.
79. Coetzee J. M. Elizabeth Costello: novel. New York: Viking, 2003. 233 p.
80. Coetzee J. M. Foe: novel. New York: Penguin books, 1987. 160 p.
81. Coetzee J. M. The Master of Petersburg: novel. London: Vintage books, 2004. 250 p.
82. Coetzee J. M. Doubling the Point: Essays and Interviews / ed. by D. Attwell. Harvard: Harvard University Press, 1992. 438 p.
83. Critical Essays on J. M. Coetzee / ed. by Sue Kossew // Critical Essays on World Literature Series. New York: Twayne Publishers, 1998. 256 p.
84. Critical perspectives on J. M. Coetzee / ed. by Graham Huggan and Stephen Watson; preface by N. Gordimer. London: Macmillan Press; New York: St. Martin's Press, 1996. 230 p.
85. Dovey T. The Novels of J. M. Coetzee: Lacanian Allegories. Johannesburg: Ad Donker, 1988. 434 p.

86. Durrant S. *Postcolonial Narrative and the Work of Mourning: J. M. Coetzee, Wilson Harris, and Toni Morrison*. Albany: State University of New York Press, 2004. 152 p.
87. Egerer C. *Fictions of (In)Betweenness*. Göteborg, Sweden: Acta Universitatis Gothoburgensis, 1997. 199 p.
88. *Encountering Disgrace: Reading and Teaching Coetzee's Novel* / ed. by B. McDonald. Rochester, N.Y.: Camden House, 2009. 376 p.
89. Gallagher S. *A Story of South Africa: J.M. Coetzee's Fiction in Context*. Harvard: Harvard University Press, 1991. 258 p.
90. Georgakopoulou A., Goutsos D. *Discourse analysis: an introduction* / A. Georgakopoulou, D. Goutsos. – Edinburgh University Press, 1997. – 208 p.
91. Graham L. *Textual Transvestism: The Female Voices of J. M. Coetzee* // *J. M. Coetzee and the Idea of the Public Intellectual* / ed. by J. Poyner. Ohio: Ohio University Press, 2006. P. 217 – 237.
92. Hassan A. *Problematizing Representation of the Past and of its Verisimilitude in Historiographic Metafiction* // *Spring Magazine on English Literature*. №1 (Vol.2). 2016. URL:
<http://www.springmagazine.net/historiographic-metafiction/> (дата звернення 12.10.17)
93. Head D. *The Cambridge Introduction to J. M. Coetzee*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 117 p.
94. Hutcheon L. *A Poetics of Postmodern: History, Theory, Fiction*. New York & London: Routledge, 1988. 284 p.
95. Imhof R. *Contemporary Metafiction: A Poetological Study of Metafiction in English since 1939*. Heidelberg: Winter, 1986. 328 p.
96. *J. M. Coetzee's Austerities* / ed. by G. Bradshaw and M. Neill. London: Routledge, 2016. 288 p.
97. *J. M. Coetzee in Context and Theory* / ed. by El. Boehmer, R. Eaglestone, K. Iddiols. London; NY: Continuum, 2009. 218 p.

98. Kossew S. *Pen and Power. A Post-Colonial Reading of J. M. Coetzee and Andre Brink*. Amsterdam-Atlanta, GA: Rodopi, 1996. 264 p.
99. McDonald P. D. *The Writer, the Critic and the Censor: J. M. Coetzee and the Question of Literature // J. M. Coetzee and the Idea of the Public Intellectual / ed. by J. Poyner*. Ohio: Ohio University Press, 2006. P. 3 – 18.
100. Meffan J. *Elizabeth Costello // A Companion to the Work of J. M. Coetzee / ed. by T. J. Megihan*. New York: Camden House, 2011. P. 172 – 191.
101. Motten V. *J. M. Coetzee's Disgrace and Foe: an Analysis of Postmodern and Political Representation*. Gent: Universiteit Gent. Vakgroep Engels, 2009. 61 p.
102. Mulhall St. *The Wounded Animal: J. M. Coetzee and the Difficulty of Reality in Literature and Philosophy*. Princeton: Princeton University Press, 2009. 272 p.
103. Nashef H. A. M. *The Politics of Humiliation in the Novels of J. M. Coetzee*. New York: Routledge, 2009. 218 p.
104. Parry B. *Speech and Silence in the Fictions of J. M. Coetzee // Critical Perspectives on J. M. Coetzee / ed. G. Huggan and St. Watson*. London: Macmillan, 1996. P. 37 – 65.
105. Penner D. *Countries of the Mind: The Fiction of J. M. Coetzee*. N.Y.: Greenwood Press, 1989. 120 p.
106. Rich P. *Tradition and Revolt in South African Fiction: the Novels of Andre Brink, Nadine Gordimer and J. M. Coetzee*. York: University of York, Centre for Southern African Studies, 1981. Vol. 9. №1. P. 54 – 73.
107. Silvani R. *Political Bodies and the Body Politic in J. M. Coetzee's Novels*. Portland: Intl Specialized Book Services, 2011. 172 p.
108. Snead J. *Foe vs Foe: The Battle of Narrative Voice in Coetzee's Foe* [Электронный ресурс]. URL: <http://scholarship.rollins.edu/rurj/vol2/iss1/7> (дата звернення 10.10.17)

109. Spivak G. C. *Can the Subaltern Speak? // Marxism and the Interpretation of Culture* / ed. G. Nelson, L. Grossberg. Chicago: Illinois University Press, 1988. P. 271 – 313.

110. *Strong Opinions: J. M. Coetzee and the Authority of Contemporary Fiction* / ed. by Ch. Danta, S. Kossew, J. Murphet. N.Y.: Bloomsbury Academic, 2001. 192 p.

111. Vaughan M. *Literature and Politics: Currents in South African Writing in the Seventies* // *Journal of Southern African Studies*, 1982. № 9. P. 118 – 138.

112. Wade J.-P. *Doubling Back on J. M. Coetzee* // *English in Africa*. Rhodes: ISEA, 1994. Vol.21. № 1,2. P. 191 – 219.

113. Waugh P. *Metafiction: the Theory and Practice of Self-Conscious Fiction*. London: Routledge, 1984. 186 p.